

Kotitalouksien jätehuolto

Kotitalouksien jätehuolto

Tiedustelut:

*Simo Vahvelainen
(90) 17 341*

*SVT Suomen virallinen tilasto
Finlands officiella statistik
Official Statistics of Finland*

Kansikuva: Mikko Nurmi

© 1996 Tilastokeskus

Tietoja lainattaessa lähteenä on mainittava Tilastokeskus.

*ISSN 0784-8455
ISBN 951-727-190-5*

Paino-Center Oy, Helsinki 1996

Sisällys

Tiivistelmä	6
Summary	7
1 Johdanto	8
2 Kotitalouksien jätehuollon puitteet ja käytännöt	9
2.1 Jätehuollon tehtäväkenttä	9
2.2 Jätteiden keräys	11
2.3 Jätteiden käsittely kotitalouksissa	15
3 Kotitalouksien tyytyväisyys asuinalueensa jätehuoltoon	19
4 Jätteiden synnyn välttäminen	22
4.1 Pakkauksen vaikutus ostopäätöksiin	22
4.2 Ympäristömerkki valintakriteerinä	23
4.3 Kirpputorikäynnin yleisyys	25
Liite 1 Arviot kotitalouksien tuottamien jätteiden määristä lajeittain ja alueittain	27
Liite 2 Aineisto, käsitteet, luokitukset	30
Liite 3 Kyselylomake	32

Taulukot ja kuvat

Taulukko 1.	Kotitalousjätteen koostumus (%) taajamissa ja haja-asutusalueilla	10
Taulukko 2.	Arvio kotitalousjätteiden kertymästä (t) taajamissa ja haja-asutusalueilla sekä keskimääräiset kotitalousjättemäärät (kg/as/v) lääneittäin vuonna 1994	27
Taulukko 3.	Arvio kotitalousjättemääristä jätelajeittain ja lääneittäin vuonna 1994	28
Kuvio 1.	Jätteiden erilliskeräyspaikan yleisyys kotitalouden asuinalueella 1994	13
Kuvio 2.	Jätteiden erilliskeräykseen toimittamisen yleisyys kotitalouksissa v. 1994	13
Kuvio 3.	Kotitalouksien talous- ja pihajätteen kompostoinnin yleisyys talotyypeittäin vuonna 1994 (ei vapaa-ajan asunnolla) . . .	17
Kuvio 4.	Jätteiden polton yleisyys jätelajeittain kotitalouksissa 1994 (ei vapaa-ajan asunnolla)	18
Kuvio 5.	Kotitalouksien tyytyväisyys asuinalueensa jätehuoltoon suuralueittain 1994	20
Kuvio 6.	Kotitalouksien tyytyväisyys asuinalueensa ongelmajätehuoltoon suuralueittain 1994	21
Kuvio 7.	Runsaan tai hankalasti "hävitettävän" eli käsiteltävän pakkauksen tai muun tuotteesta muodostuvan jätteen vaikutus kotitalouksien ostopäätöksiin 1994	23
Kuvio 8.	Ympäristömerkin vaikutus kotitalouden valintakäyttäytymiseen tuoteryhmittäin 1994	24
Kuvio 9.	Kirpputoreilla tai vastaavilla käynnin yleisyys kotitalouden sosioekonomisen aseman mukaan 1994	25

Esipuhe

Tämä julkaisu esittelee vastauksia, joita saatiin varsin epätavallisiin, kotitalouksille esitettyihin kysymyksiin, kuten "Kuinka usein viette roskapussinne jäteastioihin?", "Kompostoitteko pihajätettä?" tai "Poltatteko puulaatikoita?".

Niin kysely kuin julkaisukin on ensimmäinen Tilastokeskuksessa tehty kotitalouksien jätehuoltoselvitys ja samalla myös laajin maassamme tehty tämän aihepiirin kyselytutkimus. Kysely toteutettiin osana vuoden 1994 kotitaloustiedustelua, ja otosaineisto kattaa noin 2 000 kotitalouden tiedot.

Kyselylomakkeen suunnittelusta vastasi Tilastokeskuksen ympäristötilastoyksikkö ja julkaisun laadinnasta alunperin yliaktuaari Anne Puska. Hänen siirryttyään väliaikaisesti toisiin tehtäviin julkaisun laati lopulliseen asuunsa yliaktuaari Simo Vahvelainen.

Helsingissä toukokuussa 1996

Hilkka Vihavainen

Tiivistelmä

Tilastokeskus selvitti vuonna 1994 kotitalouksien jätehuoltoa. Kyselyssä tiedusteltiin jätemäärien muutoksia, jätteiden lajittelua, keräystä, kompostointia ja polttoa. Lisäksi tiedusteltiin kotitalouksien tyytyväisyyttä jätehuollon järjestelyihin, ympäristömerkkien vaikutusta ostopäätöksiin sekä kirpputoreilla käynejä. Tiedot kerättiin kotitalouksien kulutustutkimuksen yhteydessä noin 2000 kotitaloudelta.

Vastauksia käsiteltiin jättejakeittain, alueittain, talotyypeittäin, ikäryhmittäin ja kotitalouden sosioekonomisen aseman mukaan. Tiedot korotettiin vastaamaan Suomen 2,27 miljoonaa kotitaloutta.

Kyselyn perusteella kotitaloudet olivat varsin tyytyväisiä asuinalueidensa jätehuoltoon, sillä vain noin 12 prosenttia talouksista piti jätehuoltoa huonosti järjestettynä. Ongelmajätehuoltoon tyytymättömiä kotitalouksia oli selvästi enemmän eli lähes kolmannes.

Kyselyn tulokset osoittivat, että kotitaloudet ovat kokeneet jätemääriensä vakiintuneen parin viime vuoden aikana. Jättemäärämuutokset liittyivät lähinnä elämäntilanteen muutoksiin.

Vuonna 1994 kotitalouksille oli luotu parhaimmat mahdollisuudet paperin, lasin, pahvin ja paristojen erilliskeräykseen. Erityisesti paperijätettä lajiteltiin yleisesti, sillä neljä taloutta viidestä lajitteli paperijätteensä. Viidenes kotitalouksista ei tiennyt, oliko heidän asuntonsa lähistöllä tiettyjen ongelmajätteiden (mm. maalien, öljyjen, liuottimien tai loisteputkien) tai kodinkoneiden keräyspisteitä. Väestö- ja alueryhmittäiset erot jätteiden lajitteluhalukkuudessa olivat melko vähäisiä. Määrävin tekijä oli siten mahdollisuus lajitteluun ja tieto tästä mahdollisuudesta.

Jätteitä käsitellään kotitalouksissa omatoimisesti kompostoimalla ja polttamalla. Kyselyn perusteella piha- ja ruokajätteen kompostointi oli melko yleistä pientaloissa ja maaseudulla, mutta jätteitä kompostoitiin yhä enemmän myös kerrostaloissa. Kotitalousjätteitä poltettiin paljon etenkin haja-asutusalueilla. Maitotölkkejä, paperia tai puujätettä poltettiin joka neljännessä taloudessa usein.

Tuotteiden ympäristömerkintä vaikutti kotitalouden ostopäätöksiin erityisesti pesuaineita valittaessa, kuitenkin kolmasosalle kotitalouksista ympäristömerkit olivat yhdentekeviä. Pakkausten suhteen joka neljäs vältti hankalasti pakattujen tuotteiden ostamista, ja yli puolella pakkaukset eivät vaikuttaneet ostopäätökseen. Joka kymmenes ilmoitti hankkivansa tavaroita usein kirpputoreilta.

Raportissa on esitetty myös laskennallinen arvio kotitalousjätteen määrästä Suomessa vuonna 1994.

Summary

During 1994 Statistics Finland conducted an enquiry into households' waste management. Households were asked to state the changes in the volume, sorting, collecting, composting and burning of waste, their satisfaction with the organisation of waste management, the effect of environmental labels on their purchasing decisions, and visits to flea markets. The information was collected from approximately 2,000 households in conjunction with a household expenditure survey.

The replies were processed according to waste section, area, type of housing, age group and the household's socioeconomic status. The data was then extended to correspond to Finland's 2.27 million households.

According to the enquiry, households were relatively satisfied with the waste management in their residential areas, since only about 12 per cent rated it as poor. Far more households, i.e. close on one third, were dissatisfied with the management of hazardous waste.

The results of the enquiry indicate that the amount of waste produced by households has stabilised over the past few years, any changes being related mainly to changes in life situation.

In 1994 households had the best potential for collecting paper, glass, paperboard and batteries separately. Waste paper was in particular collected separately as a rule, in four households out of five. One fifth of the households did not know whether there were any collection points near them for certain kinds of hazardous waste (such as paints, oil, solvents or fluorescent tubes) or domestic appliances. The differences between population groups and areas in their willingness to sort waste were rather small. The most decisive factor was thus the potential for sorting and awareness of this potential.

Households dispose of waste of their own accord by composting and burning. According to the enquiry, composting of garden refuse and waste food was fairly common in onefamily houses and rural areas, but people living in blocks of flats are composting more and more. Household waste was widely burnt, especially in the sparselypopulated areas. One household in four often burnt milk cartons, paper or waste wood.

Environmental labels, especially on detergents, were an important criterion influencing households' purchasing decisions, yet one in three was still indifferent to these labels. One in four avoided buying products in nonhandy packs, and more than half were unaffected by the packaging. One in ten stated that it often bought goods from flea markets.

The report also gives a calculated estimate of the volume of household waste in Finland in 1994.

1 Johdanto

Kotitaloudet osallistuvat kertyvien jätteiden jätehuoltoon ensisijaisesti keräämällä ja lajittelemalla jätteitä ja toimittamalla ne joko sekajätteen jäteastioihin tai erilliskeräyspisteisiin, joita on sekä pysyviä että siirrettäviä. Joissakin tapauksissa kotitaloudet käsittelevät jätteitä omatoimisesti, erityisesti polttamalla tai kompostoimalla niitä. Yleensä kotitalouksien tämän tyyppistä toimintaa ei kutsuta jätehuolloksi, vaan jätehuollon tehtäväkentän katsotaan alkavan vasta aikaisintaan ns. järjestetystä jätehuollosta eli jätteen keräyspisteen hoidosta tai jätteen kuljetuksesta syntypaikaltaan ja jatkuvan jätteen käsittelyyn, hyötykäyttöön tai loppusijoitukseen.

Yhä useammin kuitenkin kotitalouksien jätehuollolla tarkoitetaan koko sitä kotitalouksien ja jätehuoltoyhtiöiden ym. asianosaisten yhteistoimintaa, jota välttämättä tarvitaan, jotta kotitalouksissa kertyvien jätteiden jätehuolto ylipäänsä sujuisi ja olisi riittävästi nykyaikaisten vaatimusten tasolla. Kotitalouksien edellytetään osallistuvan jätehuoltoon yhä aktiivisemmin erilaisen jätteiden lajittelun ja myös käsittelyn muodossa. Tässä kyselyssä on muun muassa etsitty vastausta siihen, miten tyytyväisiä kotitaloudet ovat järjestetyn jätehuollon tilaan ja tavallaan yhteistyön toimivuuteen.

Sekajätteen keräyksen, jätteen erilliskeräyksen ja omatoimisen käsittelyn lisäksi kotitalouksien jätehuoltoon kuuluu jätteiden välttämisen näkökulma. Periaatteessa jätehuollolle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi olisi mentävä kaiken mainitun edelle ja vältettävä kulutusvalinnoilla jätteen synty. Kotitalouden on mahdollista vähentää kertyvää jätemäärää muun muassa ottamalla ostopäätöksissä huomioon tuotteen mukana tuleva pakkausjäte tai muu tuotteesta muodostuva jäte. Mutta pyrkivätkö kotitaloudet täyttämään tässä suhteessa niille asetetut velvoitteet? Julkaisun viimeisessä luvussa on pohdittu hieman tätä kysymystä.

Tässä käsittely aineisto tarjoaisi ehkä julkaisua mielenkiintoisemmatkin mahdollisuudet tarkastella kotitalouksien jätehuoltokäyttäytymistä eri taustatekijöiden suhteen. Tämän alan tutkimuksessa ei kuitenkaan olla vielä niin pitkällä, että jakaumista tai korrelaatioista voitaisiin päätellä syy-seuraussuhteita, odotusten tai käyttäytymisen motiiveja tai eri tavalla kertyvien jätemäärien syitä. Se tietysti tiedetään, että kotitalouksien jätemäärät ovat riippuvaisia vähintäänkin perhekoosta ja elämäntilanteesta, paikallisen lehdistön painosta ja vuodenaajoista.

Tämän selvityksen teossa ja aineiston keräyksessä ei pyritty tilastoimaan kotitalouksissa muodostuvan jätteen määrää tai lajeja. Tätä edelleenkin täsmällisesti selvittämätöntä kysymystä ei voida ratkaista lomakekyselyllä, koska vastaaja ei juurikaan ole selvillä tuotetun jätteen määrästä tai lajikohtaisesta jakaumasta. Mutta jottei julkaisu jäisi tältä osin vaillinaiseksi, liitteenä 1 on Suomen Ympäristökeskuksen antamiin ominaisjättemääriin perustuva viimeisin laskelma kotitalouksissa kertyvän jätteen määristä.

2 Kotitalouksien jätehuollon puitteet ja käytännöt

2.1 Jätehuollon tehtäväkenttä

Keskivertoon suomalaiseseen kotitalouteen kuuluu 2,2 henkeä, ja se tuottaa noin 400 kiloa jätteitä vuosittain. Kun kotitalouksia on Suomessa tällä hetkellä 2,3 miljoonaa, kipuaa koko kotitalouksissa kertyvien jätteiden määrä vuosittain likimain 900 000 tonniin. Lähes koko tämä määrä toimitetaan asunnoista pois kantamalla se ulos ovista. Toisin sanoen määrään eivät sisälly mm. jätevedet tai niiden lietteet; viemäriverkot ovat jäteveden, eivät jätteiden, kuljettajia ja kuuluvat jätevesihuollon piiriin. Määrässä ei myöskään ole mukana pysyvästi asunnon ulkopuolella säilytettävästä tavarasta kertyneitä jätteitä kuten liikennevälineromua autonrenkaineen. Siinä ei ole pääsääntöisesti myöskään suurikokoisista kestokulutustavaroista kuten kodinkoneista ja huonekaluista kertynyttä romua eikä asuntojen suuremmissa remonteissa kertynyttä jätettä, koska remontit kuuluvat toimialaltaan korjausrakentamiseen. Luvussa eivät ole mukana myöskään palautetut pantilliset pullot, koska ne eivät ole jätettä.

Mitä kotitalousjäte sitten on? Voisi sanoa, että kotitalousjätteen määrä on virtasuure eli käytännössä kotitalouksiin melko alituisen tuodun ja sieltä jäteastioihin ja keräyspisteisiin poistetun tavara- ja ainemäärän erotus, ikäänkuin taara. Joskus se on sama kuin brutto, koska esimerkiksi sanomalehdistä palautetaan keräysastiaan kaikki muu paitsi tieto. Suurin yksittäinen kotitalousjäteryhmä on biojäte eli ruoantähteet, kuoret ja karat yms. luonnonmukaisissa olosuhteissa helposti hajoava kasvi- ja eläinperäinen jäte. Lähes yhtä suuri osuus kokonaisuudesta on paperijätettä, josta pääosa kertyy sanoma- ja aikakauslehdistä sekä mainoslehtisistä ja pakkauspaperista. Yhdessä nämä kaksi, bio- ja paperijäte, muodostavat 65-70 painoprosenttia kotitalouksien jätteestä. Taulukossa 1 on esitetty kotitalousjätteen keskimääräinen koostumus, joka on hieman erilainen taajamissa ja haja-asutusalueella.

Laskennallisen arvion mukaan 85 prosenttia kotitalousjätteestä kertyy taajamissa, mikä on tavallaan helpottanut kotitalouksien jätehuoltojärjestelyjä. Osuus vaihtelee jonkin verran lääneittäin. Yli puolet Suomen kotitalouksien jätteistä syntyy Uudenmaan, Turun ja Porin sekä Hämeen lääneissä (liite 1). Nämä jakaumat syntyvät kuitenkin melko suoraan asukasmäärän tai tiheyden mukaan. Periaatteessa perhekokojen eroilla on myös merkityksensä jätemäärien aluejakaumiin. Niitä ei laskelmissa juurikaan ole otettu huomioon, koska ekvivalenssiskaaloja eli perheenjäsenten painotusta ei tältä osin ole kotitalouksille vielä tehty. Näin esimerkiksi kotitalouskoon jatkuva pieneneminen ei muuta laskennallista jätemäärää.

Taulukko 1. Kotitalousjätteen koostumus (%) taajamissa ja haja-asutusalueilla

Jätelaji	Haja-asutus-	
	Taajamat	alueet
Biojäte	33	40
Paperi	33	30
Muovi	10	5
Pahvi	7	8
Lasi	5	5
Metalli	5	5
Tekstiili	2	2
Muu	5	5

Lähde: Alueellisten jätesuunnitelmien valmistelu Dnro 38/42/94, Suomen ympäristökeskus.

Kyselyn tulokset osoittavat, että kotitaloudet ovat kokeneet jätemääriensä vakiintuneen muutaman viime vuoden aikana. Peräti puolet kotitalouksista ilmoitti jätemääriensä pysyneen ennallaan viimeisen parin vuoden jaksolla. Kun muutoksia koettiin tapahtuneen, niin selvästi ne yleensä liittyivät elämäntilanteen muutokseen. Esimerkiksi niissä kotitalouksissa, joissa oli alle kolmevuotiaita lapsia, oltiin sitä mieltä, että joitakin jätteitä syntyy oleellisesti entistä enemmän. Kuriositeettina mainittakoon tuloksista olevan havaittavissa, että opiskelijatalouksissa lasijätteen määrät ovat kasvaneet viimeisen parin vuoden aikana useammin kuin muissa kotitalouksissa. Mutta samasta ryhmästä jo hieman huolestuttavammin peräti 40 prosenttia katsoo paperijätteen määrän lisääntyneen, kun se muilla talouksilla on pysynyt ennallaan.

Suomessa on kunnallisen tai muun järjestetyn tai sopimusperusteisen jätehuollon piirissä 91.5 prosenttia kaikista kotitalouksista. Siten omin toimin tai muulla tavoin ilman sopimusta jätteenkuljetuksen tai -käsittelyn hoitaa noin 200 000 suomalaista kotitaloutta, jotka sijoittuvat maaseudulle tai haja-asutusalueelle. Syystä tai toisesta kotitaloudet, joilla ei ole sopimusta jätteenkuljetuksesta, sijaitsevat valtaosin Kymen tai Vaasan läneissä, kun taas esimerkiksi pääkaupunkiseudulla järjestetyn jätehuollon piiriin kuuluvat käytännössä kaikki kotitaloudet. Pääosin siis kotitaloudet ovat riippuvaisia asuinalueensa järjestetyn jätehuollon toimivuudesta ja sopimuksin luoduista puitteista.

Eryteisesti kaupunkimaisissa kunnissa, mutta myös taajamamaisissa, kotitalouksien jätehuolto liittyy melko suurelta osin kerrostalojen toimintakokonaisuuteen. Suomalaisista kotitalouksista 41 prosenttia asuu kerrostaloissa, joissa jätehuolto on pitkälti järjestettyä eli omatoimiseen jätteiden käsittelyyn kuten polttoon ei ole paljon mahdollisuuksia, jos tosin ei ole syytäkään. Toisaalta yhden asunnon pientaloissa asuu 38 prosenttia kotitalouksista, mutta läheskään kaikki näistä eivät sijoitu taajamien ulkopuolelle, sillä vain neljännes kotitalouksista asuu muissa kuin tajaan asutuissa kunnissa. Maaseutumaisissa kunnissa jätehuollolla on usein erityispiirteitä ja vä-

hemmän järjestettyjä muotoja. Jätehuolto on totuttu hoitamaan perinteisesti itse.

Jätehuoltopalvelujen käyttö maksaa kotitalouksille, mutta tavallinen kerrostaloasukas tuskin huomaa alalla käytävää palvelun laatukilpailua. Jätehuoltopalvelu tarkoittaa jätteiden kuljetusta, astioiden puhdistusta ja vaihtamista ajoittain, ei juuri muuta. Koska tämän toimen kustannuserä kiinteistölle ja siten usein kotitaloudelle on huomaamaton erityisesti suhteessa jätehuollon välttämättömyyteen, materiaalien säästöön ja jätteiden vähentämiseen tähtäävään toimintaan jää vähän taloudellisia motiiveja. Kustannukset on perinteisesti peritty vain sekajätteen kuljetuksesta ja käsittelystä. Sen sijaan lajitellun jätteen kuten paperin kuljetus on ollut ilmaista tai ainakin halvempaa kuin sekajätteen kuljetus. Ongelmajätteen kuljetuksesta ei asuin-kiinteistöillä yleensä ole sopimuksia jätehuoltoyritysten kanssa, vaan keräyksestä ja kuljetuksesta vastaavat kunnat järjestämällä vastaanottoaikoja sekä sopimalla vastaanotosta huoltamoiden, apteekkien tai muiden toimipaikkojen kanssa.

Kotitaloustiedustelun haastattelutietojen mukaan runsas viidennes kotitalouksista maksaa jätehuoltopalveluista erikseen eli kustannukset eivät sisälly yhtiövastikkeeseen tai vuokraan. Kahdella kolmasosalla näistä kotitalouksista jätteiden keräys- ja kuljetusmaksut olivat alle 500 markkaa vuonna 1994. Kuitenkin runsas 7 prosenttia kotitalouksista maksoi jätehuollostaan yli 1 000 markan laskun samana vuonna. Kesämökkien tai vastaavien jätehuollosta maksoi vain joka kymmenes mökinomistaja ja yli puolet heistä korkeintaan 100 markkaa.

2.2 *Jätteiden keräys*

Hyvin epämääräisen arvion mukaan 50–75 % kotitalouksien jätteistä toimitetaan sekajätteen keräysastioihin tavallisesti kaupan muovikassiin pakattuna. Tämä kotitalouden roskapussi bio- ja erilaatuisine pakkausjätteineen täyttyy yli puolessa kotitalouksista viimeistään toisena päivänä sen asettamisesta sankoonsa tai telineeseensä. Yksinkertainen laskutoimitus antaa tulokseksi, että yhteensä suomalaisista kotitalouksista näitä pusseja toimitetaan jäteastioihin 400–500 miljoonaa kertaa vuosittain ja siis yhtä monta kappaletta. Muovikassit, jotka jäävät ns. kaksikertakäyttöisiksi – kaupasta kotiin, kodista jätteisiin – jäävät mainostamaan itseään kaatopaikoille.

Sekajätekeräyksen perusratkaisu taajamissa on yhdeksässä kymmenestä tapauksesta jätteen kerääminen katoksen tai avopihan jäteastioihin. Niihin onkin voitu laittaa lähes mitä vain on saatu mahtumaan eli kaikkea kuolleista eläimistä kodinkoneisiin. Se ei tietenkään ole ollut, eikä ole tyydyttävä ratkaisu.

Näin ollen kotitalouksien jätehuollon tila kulminoituu oleellisesti kahteen seikkaan: mitkä mahdollisuudet on luotu jätteiden erilliskeräykseen eli mitä jätteelle yleensä voidaan tehdä ja toiseksi, halutaanko ja käytetäänkö näitä

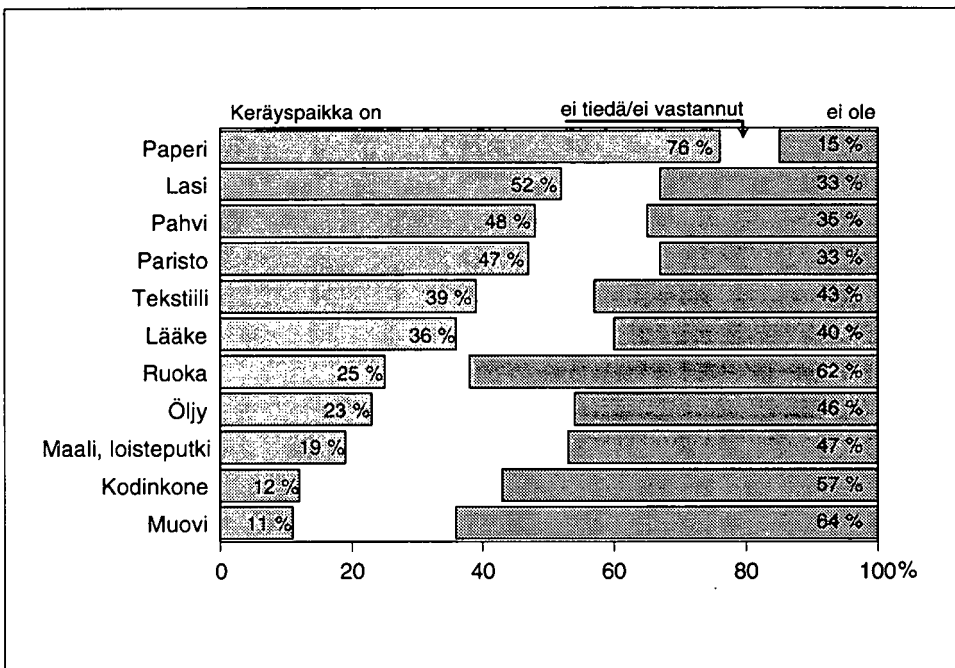
luotuja mahdollisuuksia hyväksi. Lajittelulla pyritään tietysti jätteen hyötykäytön ja käsittelymahdollisuuksien parantamiseen, mutta lajittelu ei saisi olla mikään itseisarvo, vaan syyt erilliskeräykseen on mietittävä ja täsmennettävä.

Ongelmajätteitä lukuunottamatta mitkä tahansa jätteet voivat olla sekajätteitä. Samoin voidaan periaatteessa mitä tahansa jätteitä erilliskerätä. Jo vanhastaan on lajiteltu erikseen kotieläinruokintaan kelpaavat ruoantähteet ja lämmitykseen käytettävä jätepuu. Myös paperinkeräyksellä on jo kymmenien vuosien perinteet. Suuntauksena on ollut kerätä erikseen myös muita jätelajeja, kuten lasia, metallia ja muovia. Viime vuosikymmenellä yleistyivät eri ongelmajätteiden kuten paristojen ja loisteputkien keräyspisteet, ja viimeisimpänä alkoi nestepakkauskartonkien ja alumiinitölkkien erilliskeräys. Edelleen suuntauksena on kerätä erikseen yhä yksittäisempiä jätelajeja, esimerkiksi eri paperilajeja. Samalla keräyspisteistä on tullut taajama-alueilla arkkitehtoninen ongelma.

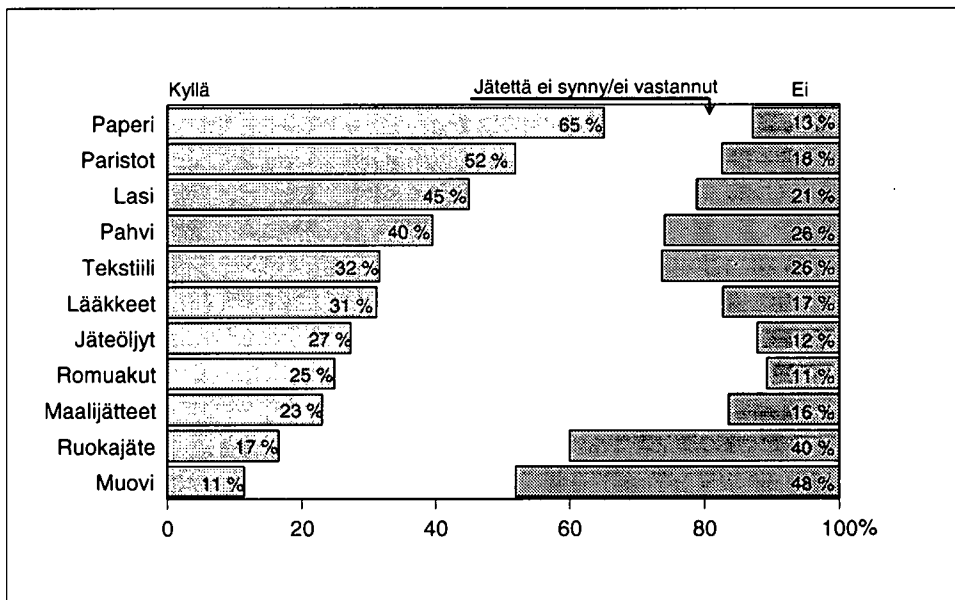
Kaikesta huolimatta kyselyn tulokset osoittavat, että viidennes kotitalouksista ei tiennyt, onko heidän asuntonsa lähistöllä tai asuinalueellaan sellaisen ongelmajätteiden kuten maalien, öljyjen, liuottimien tai loisteputkien keräyspisteitä. Yhtä tuntemattomia olivat kodinkoneiden keräyspisteet: viidennes ei tiedä mitään niiden olemassaolosta. Melko säännönmukaisesti osoittautui, että mitä harvinaisempaa kyseisen jätteen erilliskeräys on, sitä vähemmän tiedettiin, onko keräyspaikkaa ylipäänsä lähistöllä. Lähes kaikki tiesivät, onko lähistöllä paperinkeräysastioita vai ei, mutta jo pahvin suhteen oltiin epävarmempia ja muovin suhteen hyvinkin epävarmoja. Lisäksi vastaa-mattomuus tämän tyyppiseen kysymykseen tuntuu kulkevan käsi kädessä tietämättömyyden kanssa.

Näyttää pääpiirteissään siltä, että väestö- tai alueryhmittäiset erot jätteiden lajitteluhalukkuudessa ovat melko vähäisiä tai toisiaan tasoittavia. Määrävin tekijä on siten mahdollisuus lajitteluun ja tieto tästä mahdollisuudesta. Kuvioista 1 ja 2 on havaittavissa, että erilliskeräyksen tarjonta luo käyttäjänsä.

Kuvio 1. Jätteiden erilliskeräyspaikan yleisyys kotitalouden asuinalueella 1994

Kuvio 2. Jätteiden erilliskeräyksen toimittamisen yleisyys kotitalouksissa v. 1994

Kotitalouksien näkökulmasta toimivinta suomalaista jätteiden erilliskeräystä edustaa *paperinkeräys*. Keräyspisteen ilmoitti asuntonsa lähellä olevan 76 prosenttia kotitalouksista, joskin joka seitsemänneltä se tulosten mukaan näyttäisi puuttuvan. Ja yhtä merkittävää on, että ainoastaan kaksi prosenttia talouksista ei tiennyt, onko lähistöllä keräysastiaa. Korkeista keräysprosen-teista huolimatta näyttäisi siltä, että paperinkeräyspisteiden käyttö on 10 prosenttiyksikköä matalammalla tasolla kuin mihin olisi mahdollisuus.

Ahkerimmin jätepaperia ilmoittivat lajittelevansa keräykseen opiskelijataloudet (85 prosenttia lajittelee) sekä toimihenkilötaloudet (75 %), harvimmin maaseudun taloudet, jotka vastausten perustella usein polttavat niitä.

Lasinkeräyspisteiden yleistymisen on tapahtunut varsin nopeasti, ja ehkäpä yllättävääkin on, että tulosten mukaan yli puolet kotitalouksista tietää keräyspisteen sijaitsevan asuntonsa läheisyydessä. Kääntäen voisi sanoa, että 50 prosentin todennäköisyydellä kotitalouden lähistöllä on lasinkeräyspiste, mutta todennäköisyys on jakautunut hyvin epätasaisesti, sillä kaupunkien ulkopuolella se putoaa jo 36 prosenttiin. Kuten muitakin jätejakeita myös lasia lajitellaan ja toimitetaan erilliskeräykseen, jos siihen on mahdollisuus, eli lasinkeräykseen osallistuu likimain 50 prosenttia kotitalouksista. Lasijätettä lajittelevatkin muita useimmin (47 %) kerrostaloissa asuvat kotitaloudet, joilla keräyspisteet sijaitsevat ilmeisimmin lähempänä kuin muilla asumismuodoilla. Lasijätteiden innokkaimmiksi lajittelijoiksi osoittautuivat 25–35 -vuotiaiden sekä toimihenkilöiden taloudet.

Puolet kotitalouksista ilmoitti, että asunnon läheisyydessä sijaitsee *pahvijätteen* erilliskeräyspiste. Niihin ilmoitti pahvia lajittelevansa ja toimittavansa noin 40 prosenttia kotitalouksista, kaupungeissa hieman useampi. Herää väistämättä epäilyksi siitä, sekoitetaanko paperinkeräys- ja pahvinkeräyspisteet toisiinsa.

Tulosten mukaan joka neljännellä kotitaloudella oli *ruokajätteen* erilliskeräyspiste lähellä, ja keskimäärin noin 16 prosenttia talouksista vei ruokajätteen keräyspisteeseen. Pääkaupunkiseudun kaupungeissa ruokajätteenkeräyspiste oli lähistöllä noin joka kolmannella, muissa kaupungeissa noin joka neljännellä kotitaloudella.

Muovijätettä kerää ja lajittelee noin joka kymmenes Suomen kotitalous. Muovijätteen saanto kotitalouksista on yleisesti ottaen liian vähäistä ja hajanaista, laji usein tunnistamaton ja laatu kontaminoitunutta eli 'likaantunutta', jotta keräys olisi kannattavaa. Muovinkeräys on keskittynyt lähinnä maataloilille ja niitä hoitaviin kotitalouksiin, jolloin se on pikemmin ammatin mukaista ja tarkoittaa mm. lannoitesäkkien keräystä.

Kestokulutustavaroiden, erityisesti kodinkoneiden ja huonekalujen, uusimisväli voi venähtää pitkäksikin, ja se asettaa siksi rajoitteita keräyksen säännölliselle organisoinnille. *Huonekalujen* uudistamis- tai hankkimisvauhti on verkkainen: jopa 40 prosenttia kotitalouksista ilmoitti, ettei huonekaluja jää jätteeksi lainkaan. Yli puolet talouksista oli sitä mieltä, että ainakaan heidän asuinalueellaan tai lähistöllä ei ole paikkaa, mihin käytöstä poistettavat huonekalut voisi toimittaa. Hankalaksi kysymyksen tekee monille se seikka, ettei huonekaluja suuren kokonsa vuoksi ole helppo sujauttaa taloyh-

tiön sekajäteastioihinkaan. Varsin sama tilanne on *kodinkoneromun* suhteen, joskin varsinkin suurten kodinkoneiden hankkimisen yhteydessä vanha laite toimitetaan samalla kertaa pois. Vastanneista vain 12 prosenttia ilmoitti havainneensa asuntonsa läheisyydessä kodinkoneiden vastaanotto- tai keräyspisteen. Kodinkoneromun keräystä voitaisiin ilmeisesti vielä tehostaa, koska lähes kaikki ne kotitaloudet, joilla oli keräyspiste lähellä, toimittivat romua keräyspisteisiin.

Ongelmajätteet ovat oma lukunsa ainakin siinä mielessä, että niiden keräys ei niinkään palvele hyödyntämistarkoitusta, vaan erilliskeräyksen ensisijainen kriteeri on jätteiden ympäristövaarallisuus. Myrkyllisten aineiden tai raskasmetallien keräykseen on opittu suhtautumaan hyvin myönteisesti, mutta tulokset näyttäisivät osoittavan, ettei aivan kaikki ole kuitenkaan vielä keräyksessä kohdallaan. Kysymys saattaa olla kuitenkin enemmän tiedon kuin vastaanottoaikojen puutteesta, sillä miten suhtautua esimerkiksi niihin vastauksiin, että 40 prosenttia kotitalouksista ilmoittaa lääkejätteiden keräyspisteen tai 46 prosenttia öljynkeräyspisteen puutteesta ja viidennes kotitalouksista ei edes tiedä, sijaitseeko jossakin lähistöllä keräyspiste jäteöljyille. Samalla noin kolmannes kotitalouksista ilmoittaa, että niissä ei synny lainkaan öljy-, maali-, liuotin- tai loisteputkijätteitä. Tältä osin keräyspisteitä ei tulosten mukaan tarvittaisikaan kovin monta.

Parhaiten ongelmajätteiden erilliskeräyspisteistä tunnettiin kotitalouksiin tavallisimpien ongelmajätteiden – paristojen ja lääkejätteiden – keräyspisteet. Lähes puolet kotitalouksista tietää paristojen keräyspisteen sijaitsevan asuinalueensa läheisyydessä, pääkaupunkiseudun kotitalouksista jopa yli puolet. Yhtä suuri osa myös toimittaa käytetyt paristot niihin. Vanhojen lääkkeiden keräyspaikka on joka kolmannen kotitalouden lähistöllä, ja sama osuus myös toimittaa lääkejätteet keräyspisteisiin.

2.3 *Jätteiden käsittely kotitalouksissa*

Jätteiden sijoittamisen yhtenä vaihtoehtona on omatoiminen *kompostointi*, johon on periaatteessa yhtäsuuret edellytykset niin pien- kuin kerrostaloalueilla. Pientaloissa asuvat kotitaloudet kompostoivat kuitenkin huomattavasti yleisemmin kuin kerrostaloissa tai rivitaloissa asuvat kotitaloudet. Noin kolmannes pientaloissa asuvista talouksista ilmoitti kompostoivansa ruokajätteitä. Vastaava osuus kerrostaloissa oli alle joka kymmenes. Kolme neljästä ruokajätettä kompostoivasta kotitaloudesta asuu pientalossa. Hieman sekavaksi kuvan saattaa tehdä se seikka, että ruokajätteitä kompostoitiin taajamissa ja maaseudulla lähes yhtä yleisesti. Toisin sanoen pientalot ja maaseutu eivät tarkoita samaa asiaa. Kaikkiaan ruokajätettä ilmoitti kompostoivansa noin 400 000 taloutta eli vajaa viidennes kotitalouksista. Nämä kompostoivat ilmeisesti kuitenkin vähemmän biojätettä kuin tuottavat, koska kotitalouksien biojätteen kertymästä arvellaan kompostoitavan keskimäärin alle 10

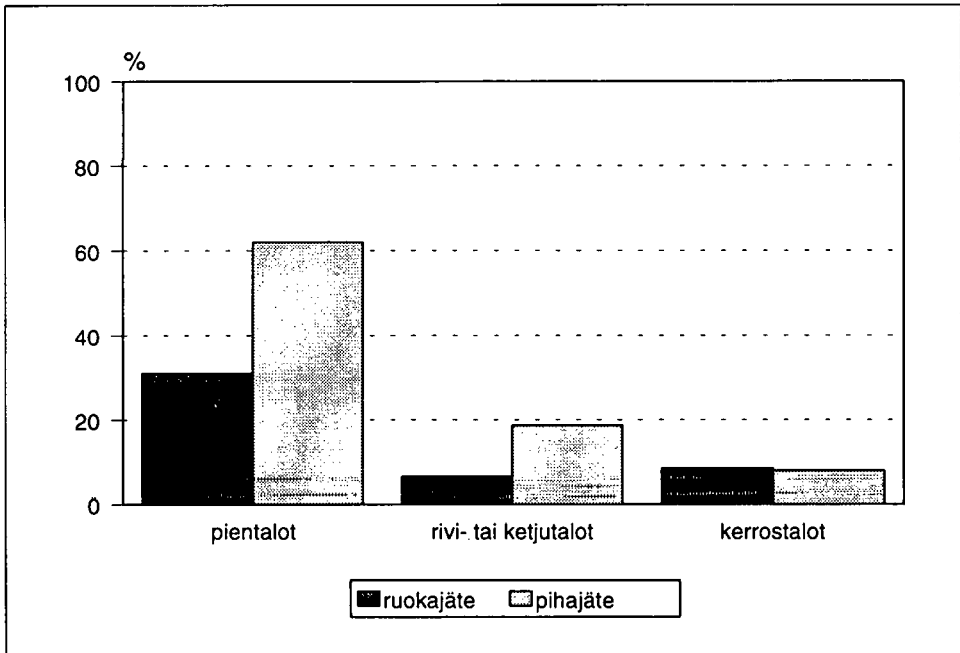
prosenttia (Valtakunnallinen jätesuunnitelma vuoteen 2005, Ympäristöministeriö 1995).

Noin 400 000 kotitaloutta ilmoitti kompostoivansa biojätteitä, mutta silti vain 200 000 kotitaloudella oli omassa tai yhteiskäytössä kompostori. Ilmeisesti monet ihmiset ovat sitä mieltä, ettei kompostointiin tarvita erityistä välinettä. Tältä osin tulokset ovat joko ristiriitaisia tai vaihtoehtoisesti maaseudun tunkioita on pidetty komposteina. Kotitaloustiedustelun varantotietojen mukaan talotyypeittäin tarkasteltuna eniten kompostoreja oli pientaloissa asuvien kotitalouksien käytössä, noin 12 prosentilla vuonna 1994. Sekä rivitaloissa että kerrostaloissa niitä oli molemmissa noin 7 prosentilla talouksista. Pääkaupunkiseudun kerrostalojen kotitalouksilla kompostori oli kuitenkin käytössä useammin kuin muualla Suomessa. Vuoden 1995 kotitaloustiedustelun ennakkotietojen mukaan kompostorien määrä kotitalouksissa ei ole juurikaan muuttunut edellisvuoteen verrattuna.

Tuloksissa on viitteitä siitä, että kompostointiaktiivisuus olisi väestöryhmittäistä, sillä esimerkiksi ruokajätettä kompostoi yleemmistä toimihenkilötalouksista joka viides eli noin 20 prosenttia, kun työntekijätalouksissa osuus oli noin 13 prosenttia. Asumismuoto tai -paikka saattaa kuitenkin selittää asiaa, kuten sekin seikka, että tavanomaisimmin ruokajätettä kompostoivat keskimääräistä useajäsenisemmät kotitaloudet. Tällaisia kotitalouksia ovat aineiston mukaan ne, joissa on enemmän kuin kaksi lasta. Näistä talouksista ruokajätettä kompostoi joka neljäs.

Pihajätteen kompostointi on muun biojätteen kompostointia yleisempää pien- ja rivitaloissa sekä maaseudulla. Kaupunkien tai taajamien kerrostaloissa siihen ei ole välttämättä aina mahdollisuksiakaan. Kyselyn mukaan 745 000:n eli joka kolmannen kotitalouden pihajätettä kompostoidaan. Merkitystä pihajätteen kompostoinnilla on lähinnä siksi, että omatoimisella käsittelyllä pihajäte on poissa sekajätteen joukosta.

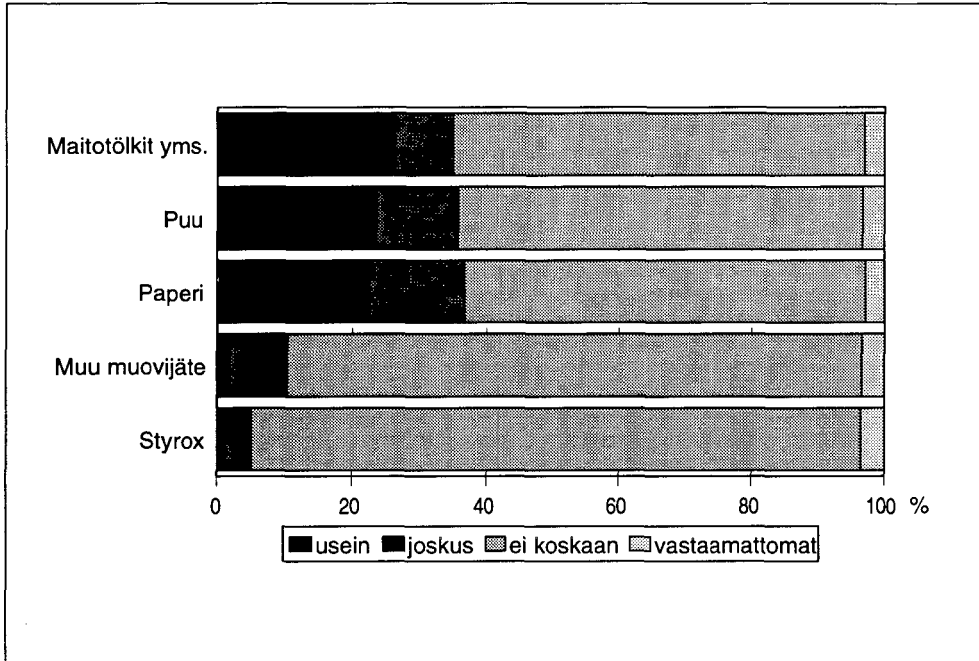
Kuvio 3. Kotitalouksien talous- ja pihajätteen kompostoinnin yleisyys talotyypeittäin vuonna 1994 (ei vapaa-ajan asunnolla)

Myös joidenkin jätejakeiden kuten paperin, pahvin ja puun *polttoon* on mahdollisuudet ainakin pienemmässä mitassa useissa kotitalouksissa. Paperi-, puu- tai maitotölkkiä jätettä polttaa usein neljännes kotitalouksista ja silloin tällöin 10–15 prosenttia talouksista eli kaikkiaan mainittujen jätteiden polttajia, tilapäiset mukaanlukien, on peräti kolmannes kotitalouksista. Maaseudun talouksista paperia, jätepuuta tai tölkkejä usein polttavien prosenttiosuus nousee lähes 50:een, mutta kaupungeissa se jää alle 15 prosenttiin. Ehkä yllättävästi pääkaupunkiseudulla maitotölkkejä ilmoittaa polttavansa usein kahdeksan prosenttia kotitalouksista.

Muovijätteen poltto sen sijaan on kaikkialla edellistä satunnaisempaa. Muovijätettä ilmoitti polttavansa noin joka kymmenes kotitalous, mutta vain muutama prosentti talouksista ilmoitti polttavansa sitä usein. Muiden jätteiden tapaan muovijätettä poltetaan eniten maaseudulla ja pientaloissa.

Kuvio 4. Jätteiden polton yleisyys jätelajeittain kotitalouksissa 1994 (ei vapaa-ajan asunnolla)

3 Kotitalouksien tyytyväisyys asuinalueensa jätehuoltoon

Käytännön jätehuoltotoiminnoista muodostuu se kokonaisuus, johon kotitaloudet ovat sopeutuneet joko tyytyväisinä tai sitten vähemmän tyytyväisinä. Kotitalouksien jätteistä huolehtiminen on osa yhdyskuntien jätehuoltoon, yleensä sellaista kunnallista palvelua, jonka olemassaolo havaitaan vasta toiminnan syystä tai toisesta onnahdellessa tai odotusten muuttuessa.

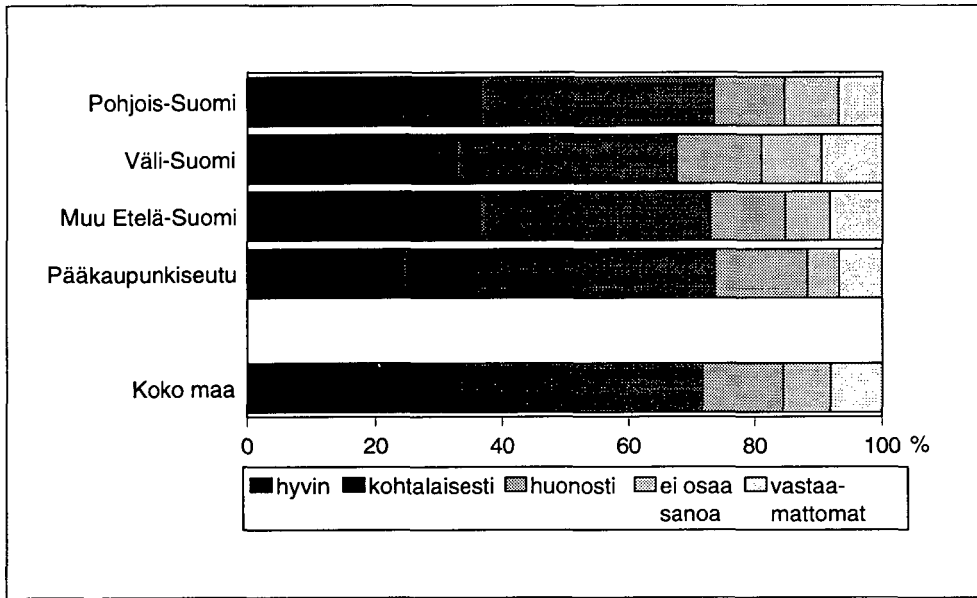
Yleisesti otaksuttaneen, että Suomessa yhdyskuntajätehuolto on korkealla tasolla verrattuna mihin tahansa toiseen maahan. Epäilemättä tällä tarkoitetaan sitä osaa jätehuollosta, jonka kansalainen näkee eli jätteiden keräystä ja kuljetusta. Tuskin monikaan olisi valmis antamaan mielipidettään jätteiden käsittelyn tilasta tai juurikaan aavistaisi, etteivät esimerkiksi kaikki kaatopaikat nykyisellään vastaa EU:ssa hyväksytyjä normeja. Mutta vastaavako kokemukset jätehuollosta kaikkien väestöryhmien toiveita ja odotuksia? Onko jätehuollon perusjärjestelyt, erilliskeräys ja ongelmajätehuolto hoidettu sujuvan yhteistyön odellytykset huomioon ottaen?

Yleisenä tuloksena kyselystä saatiin, että oman asuinalueen jätehuolto tyydyttää kolmea neljäsosaa kotitalouksia joko kohtalaisesti tai hyvin. Jos oletetaan vastaamattomien ja mielipidettä vailla olevien jakautuneen kuten vastanneiden, hyvänä tai kohtalaisena asuinalueensa jätehuoltoon pitää yli 80 prosenttia kotitalouksista ja pelkästään hyvin järjestettynä likimain 40 prosenttia talouksista. Harvoin asioihin suhtaudutaan yleensä näin tyytyväisesti.

Haja-asutusalueella tyytyväisten osuus on pienempi kuin kaupunkitalouksissa. Asuinalueensa jätehuoltoon tyytyväisimmät kotitaloudet löytyvät Lounais-Suomen muita seutuja tiheämmin asutuilta alueilta eli Hämeen sekä Turun ja Porin lääneistä, mutta jostain syystä ei pääkaupunkiseudulta. Mainituissa lääneissä noin 40 prosenttia kotitalouksista on sitä mieltä, että niitä palveleva jätehuolto on järjestetty hyvin, pääkaupunkiseudulla tätä mieltä oli ainoastaan neljännes talouksista. Saattaa olla, että pääkaupunkiseudulla odotetaan jätehuollosta enemmän kuin muilla seuduilla, esimerkiksi lajittelun suurempaa osuutta. Tyytymättömyys voi kohdistua muihinkin tekijöihin kuten mainoslehtisten tulvaan, epäsiisteihin jäteastioihin tai vaikkapa astiatyhjennysten kolinaan aamutunteina keskustan kaikuissa pihoissa. Kaikkiin näihin tekijöihin jätehuoltoyhtiöt eivät voi vaikuttaa.

Suorastaan huonosti järjestettynä jätehuoltoon pitää 12 prosenttia kotitalouksista eli noin 275 000 kotitaloutta. Määrä on suurempi kuin järjestetyn jätehuollon ulkopuolella olevien kotitalouksien lukumäärä.

Kuvio 5. Kotitalouksien tyytyväisyys asuinalueensa jätehuoltoon suuralueittain 1994

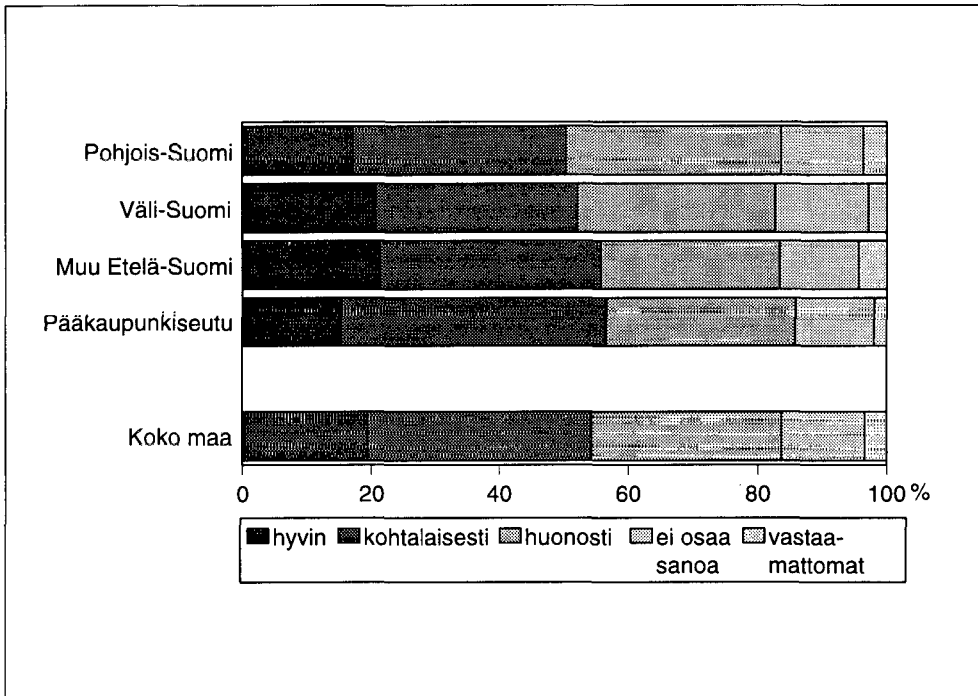
Niitä kotitalouksia, joiden mielestä asuinalueen *ongelmajätehuollon* palvelut toimivat ja tyydyttävät heitä hyvin, on vain viidennes kaikista. Tämä on huomattavasti pienempi määrä ja osuus kotitalouksista kuin kotitalouksien jätehuoltoon yleensä tyytyväisten määrä ja osuus. Samalla ongelmajätehuoltoa pitää huonosti toimivana noin 30 prosenttia kotitalouksista eli 700 000 kappaletta. Tältä osin tulos olisi vielä paljon lohduttomampi, jos suurilukuinen eläkeläistalouksien joukko ei syystä tai toisesta kaunistaisi tätä lukua. Useissa muissa suurissa sosioekonomisissa ryhmissä kuten toimihenkilöiden ja työntekijöiden ryhmissä tyytymättömien osuus kohoaa yli 30 prosentin. Hyväksi ongelmajätehuoltoa kutsuu ylemmistä toimihenkilökotitalouksista vain 15 prosenttia. Ongelmajätehuoltoon tyytymättömän asukkaan perikuvaa ei selvästikään löydy yhdestä kotitalous- tai asuintyypistä, vaan se löytyy ristiintaulukoimalla. Talotyypin mukaan tarkasteltuna keskimääräistä tyytymättömämpiä asuinalueensa ongelmajätehuoltoon ovat rivitaloasukkaat. Rivitaloissa asuvat 'toimihenkilöt' ovat sitten jo varsin tyytymättömiä.

Alueittaisiakin näkemyseroja ongelmajätehuollon toimivuudesta löytyy: keskimääräistä tyytyväisempiä ongelmajätehuoltoonsa ovat Turun- ja Porin sekä Vaasan läänien kotitaloudet, joista reilu neljännes pitää ongelmajätehuoltoa hyvin järjestettynä, kun taas keskimääräistä tyytymättömämpiä ongelmajätehuoltoonsa ovat Kuopion ja Kymen läänien asukkaat. Melko yllättävää kuitenkin on, ettei kaupunkien, taajamien ja maaseudun kotitalouksien tyytyväisyydessä ongelmajätehuollon toimivuuteen ollut suuriakaan eroja.

Ongelmajätehuollossa yleistä jätehuoltoa vielä epäselvempää on se, mihin tyytyväisyys tai tyytymättömyys kohdistuu. Se saattaa heijastella mielipidettä koko yleisestä jättepolitiikasta tai informaatiosta ongelmajätteiden keräysautojen aikatauluista tai kaikkea siltä väliltä.

Huomionarvoisin tulos on kuitenkin se, että ongelmajätehuoltoon oltiin niinkin tyytymättömiä, kun taas yleiseen jätehuoltoon päinvastaisesti enemmänkin tyytyväisiä. Hieman outoon valoon joutuu siksin, että ongelmajätteiden keräys on kotitalouksille "ilmaista" päinvastoin kuin sekajätteen.

Kuvio 6. Kotitalouksien tyytyväisyys asuinalueensa ongelmajätehuoltoon suuralueittain 1994

4 *Jätteiden synnyn välttäminen*

Toinen puoli kotitalousjätteiden tarkastelussa liittyy itse jätteiden syntyyn eli niihin käyttäytymisen muotoihin, joilla kotitaloudet pyrkivät vaikuttamaan kertyviin jätemääriin. Käytännössä kotitaloudet voivat vaikuttaa syntyvien jätteiden määrään kulutuskäyttäytymisellään. Ne voivat päättää ostaessaan, välttävätkö runsaita pakkauksia tai tuotteesta muutoin mahdollisesti koituvia jätteitä. Välillisemmin jätteiden kertymään vaikutetaan ensisijaistamalla uusio- ja kierrätystuotteet.

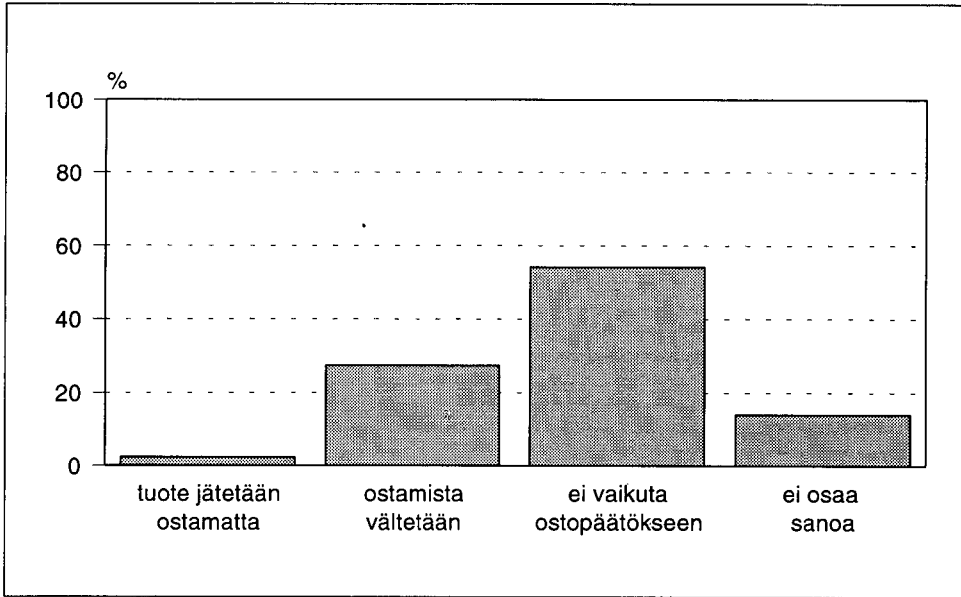
4.1 *Pakkauksen vaikutus ostopäätöksiin*

Tuottajat ovat ympäristöaikakauden paineessa joutuneet miettimään itse tuotteen ohella pakkauksia ja pakkausmateriaaleja. Pakkaus on osa tuotetta ja nimenomaan se osa, joka ainakin jää jätteeksi tuotteen käytön jälkeen. Pyrkimyksenä on ollut pakata tuotteet entistä useammin mm. uudelleenkäytettäviin, kevyempiin ja biohajoaviin pakkauksiin. Tärkein tekijä on näiden kaikkien yhteisvaikutus eli mielikuva ympäristöystävällisestä pakkauksesta. Mutta onko pakkauksella kuluttajalle merkitystä?

Yleispiirteensä tuloksista on sanottavissa, ettei tuotetta tai tavaraa yleensä jätetä ostamatta, vaikka se olisikin pakattu runsaaseen tai hankalasti "hävitettävään" eli käsiteltävään pakkausmateriaaliin. Yli puolet kotitalouksista vastasi pakkauksia koskevaan kysymykseen, ettei tuotteesta muodostuva runsas tai hankalasti käsiteltävä pakkausjäte vaikuta siihen, ostetaanko tuote vai ei. Runsas neljännes vastaajista ilmoitti välttävänsä edellä mainitun tyyppisesti pakattuja tuotteita, mutta vain pari prosenttia kotitalouksista jättää tuotteen ostamatta pakkauksen vuoksi. Näistä suurin osa on keskimääräistä ikään-tyneempien ihmisten talouksia.

Ostamatta jättäminen pakkauksen vuoksi näyttää kuitenkin olevan hie- man eri asia kuin ostamisen välttäminen, koska tässä ryhmässä on selvästi lievä ikäluokkatrendi: välttäminen vähenee ikäännyttäessä ja päinvastoin, mutta toisaalta ääripäissä ollaan myös kaikkein epävarmimpia suhtautumi- ssa pakkauksiin.

Kuvio 7. Runsaan tai hankalasti "hävitettävän" eli käsiteltävän pakkauksen tai muun tuotteesta muodostuvan jätteen vaikutus kotitalouksien ostopäätöksiin 1994

4.2 Ympäristömerkki valintakriteerinä

Ympäristömerkin myöntämisen perusteista osa liittyy tuotteen valmistuksen ja käytön aikana syntyviin jätteisiin. Monesti erityisesti uusiutuotteet mielletään nimenomaan jätteen välttämiseksi ja raaka-ainesäästökseksi, ja näin ympäristömerkillä varustetuilla tuotteilla on kierrätystuoteimago muiden ympäristöä säästävien tekijöiden ohella. Merkki on voitu myöntää myös pelkälle pakkaukselle, mikä saattaa aiheuttaa sekaannusta kuluttajassa.

Kyselyssä selvitettiin ympäristömerkin vaikutusta neljän eri tuoteryhmän – elintarvikkeiden, pesuaineiden, paperituotteiden, kodinkoneiden – sekä muiden tuotteiden hankintoihin. Pesuaineiden ympäristömerkillä oli selvästi merkittävin vaikutus valintatilanteessa; jopa yli puolet kotitalouksista katsoi merkin ratkaisevan valinnan joko aina ensisijaisesti tai tapauskohtaisesti. Yli 40 prosenttia kotitalouksista ilmoitti näin käyvän päätöksentekotilanteessa myös ostettaessa paperituotteita tai elintarvikkeita. Pääasiassa ympäristömerkki vaikuttaa valintaan tapauskohtaisesti, koska esimerkiksi pesuaineita valitsee ensisijaisesti ympäristömerkin perusteella vain alle viidennes talouksista. Järjestys eri tuoteryhmien välillä näyttää kuitenkin pysyvän samana.

Pesuaineita, paperia ja elintarvikkeita koskevat mielipiteet olivat myös varmempia kuin kodinkoneita tai muita tuotteita koskevat mielipiteet. Viime-mainittujen tuotteiden osalta peräti 28 prosenttia talouksista ei osannut kuvailla ympäristömerkin vaikuttavuutta tuotteen hankintatilanteessa. Ylipäänsä eläkeläistalouksille ja muillekin yli 65-vuotiaiden talouksille ympäristömerkintään liittyvät kysymykset tuottivat vaikeuksia, sillä joka neljäs talouksista ei osannut ottaa kantaa merkin vaikutuksesta kulutuskäyttäytymiseensä.

Kuvio 8. Ympäristömerkin (Leppäkerttu, Biodyn, Demeter, Joutsen, EY:n kukka, Sininen enkeli) vaikutus kotitalouden valintakäyttäytymiseen tuoteryhmittäin 1994

Paperituotteiden ympäristömerkillä on hieman enemmän merkitystä pääkaupunkiseudun talouksille, opiskelija- ja alle 24-vuotiaiden talouksille ja ylemmille toimihenkilötalouksille kuin muille väestöryhmille. Ympäristömerkillä (Leppäkerttu, Biodyn ja Demeter) merkittyjä elintarvikkeita ostaa kyselyn mukaan ensisijaisesti vain 6 prosenttia, mutta tapauskohtaisesti lähes 40 prosenttia kotitalouksista. Merkki näyttäisi olevan yhdentekevä ainoastaan vajaalle kolmannekselle kotitalouksista. Ympäristömerkillä varustetut elintarvikkeet kiinnostivat muita talouksia enemmän sellaisia kotitalouksia, joissa on pieniä lapsia. Yli puolet niistä ilmoitti ostavansa ympäristömerkillä varustettuja elintarvikkeita tapauskohtaisesti harkiten.

Kodinkoneiden markkinoilla olevat moninaiset ympäristö- ja energiansäästömerkinnät ilmeisesti hämäävät kotitalouksia niin, että virallisesti hyväksytyjä ympäristömerkkejä (Joutsen, EY:n kukka ja Sininen enkeli) on

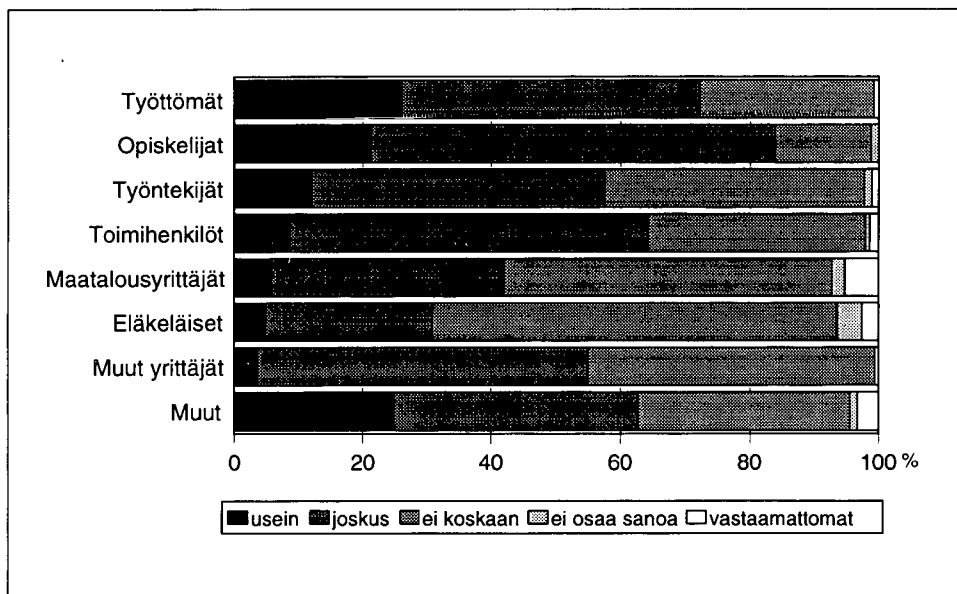
vaikea erottaa joukosta. Lähes kolmannes kotitalouksista ei osannut sanoa, vaikuttaako ympäristömerkki kodinkoneen valintaan. Ympäristömerkillä varustetun kodinkoneen valitsee ensisijaisesti vain 5 prosenttia talouksista. Merkin huomioon ottamista ei helpottanut se, että kyselyhetkellä markkinoilla ei ollut yhtään pohjoismaisella joutsenmerkillä varustettua kodinkonetta.

4.3 Kirpputorikäynnin yleisyys

Käytettyjen tavaroiden ja vaatteiden hankinta ja uudelleenkäyttö on yhdenlaista jätteiden vähentämiseen tähtäväää toimintaa, tosin hinta ja muutkin tekijät saattavat olla jätteiden vähentämistä merkittävämpiä motiiveja. Vaikka stereotyyppien muodostamisessa on suuret vaaransa, aineistossa oli viitteitä siitä, että kotitalouden taloudellinen tilanne on yksi syy käytetyn tavaran hankintaan. Opiskelijat, työttömät, lapsiperheet ja velalliset ovat kylläkin aineiston mukaan kirpputorien ja kierrätyskeskusten tavallisimmat asiakkaat. Toisaalta käytetyn tavaran kauppa ei ole osoittanut kotitaloustiedustelun mukaan muutoksen merkkejä volyymissaan maan taloudellisen laman seurauksena.

Sen sijaan eläkeläisten kansoittamia kirpputorit eivät ole, sillä käytetyn tavaran myyntipaikoilla käyvien yli 65-vuotiaiden suhteellinen osuus on hyvin vähäinen, ja jopa lähes 70 prosenttia ilmoittaa, ettei käy niillä koskaan.

Kuvio 9. Kirpputoreilla tai vastaavilla käynnin yleisyys kotitalouden sosioekonomisen aseman mukaan 1994

Kyselyn mukaan keskimäärin 43 prosenttia kotitalouksista välttää käytetyn tavaran kauppooja kokonaan. Usein niissä ilmoittaa käyvänsä joka kymmenes talous. Tavaroiden kierrätys ja käytetyt tavarat ovat suosiossa varsinkin pääkaupunkiseudulla, jossa yli puolet kotitalouksista ilmoitti ostavansa käytettyjä tavaroita joskus.

Jätteiden välttämiseen tähdätään myös tavaroiden tai vaatteiden toimitamisella kirpputoreille tai muulla tavoin uudelleenkäyttöön. Myytäessä käytettyjä tavaroita tavoitteena on tietysti myös ansaita rahaa. Joka kymmenessä taloudessa oli saatu tuloja käytettyjen tavaroiden tai vaatteiden myynnistä vuonna 1994. Käytettyjä vaatteita tai muita tekstiilejä, joita välttämättä ei edes mielletä jätteeksi, toimitetaan uudelleenkäyttöön tai erilliskeräykseen vähintäänkin joka kolmannesta kotitaloudesta, pääkaupunkiseudulla hieman useammin kuin muualla Suomessa.

Arviot kotitalouksien tuottamien jätteiden määrästä lajeittain ja alueittain

Seuraavien taulukoiden luvut eivät perustu kotitalouskohtaiseen kyselyyn, vaan ne on laskettu Suomen ympäristökeskuksen antamien ns. ominaisjättemäärien (Alueellisten jättesuunnitelmien valmistelu Dnro 38/42/94, Suomen ympäristökeskus) ja Tilastokeskuksen vuoden 1994 väestötietojen perusteella. Ominaisjättemääräksi on arvioitu taajamissa 180 kg/asukas/vuosi ja haja-asutusalueella 120 kg/asukas/vuosi. Jätteen koostumuksesta on käytetty jakoa, joka on esitetty taulukossa 1. Laskelmat ovat ensimmäiset laatuaan ja kuvaavat enemmänkin suuruusluokkia kuin todellista tai toteutunutta tilannetta.

Taulukko 2. Arvio kotitalousjätteiden kertymästä (t) taajamissa ja haja-asutusalueilla sekä keskimääräiset kotitalousjättemäärät (kg/as/v) lääneittäin vuonna 1994

Lääni	Yhteensä	joista:		Keski-arvo
		taajamissa	haja- asutus- alueilla	
	tonnia			kg/as/a
Yhteensä	856 000	734 500	121 500	169
Uudenmaan	229 300	216 500	12 800	177
Turun ja Porin	117 500	100 300	17 200	168
Hämeen	123 500	108 600	14 900	170
Kymen	56 400	49 100	7 300	169
Mikkelin	33 100	24 900	8 200	160
Pohjois-Karjalan	28 300	20 900	7 400	159
Kuopion	41 900	32 600	9 300	162
Keski-Suomen	42 400	34 300	8 100	165
Vaasan	72 700	58 200	14 500	164
Oulun	74 300	60 900	13 400	166
Lapin	32 900	25 800	7 100	162
Ahvenanmaan maakunta	3 900	2 500	1 400	154

Taulukko 3. Arvio kotitalousjättemääristä jätelajeittain ja lääneittäin vuonna 1994

Lääni	Yhteen- sä	Paperi- jäte	Pahvi- jäte	Bio- jäte	Lasi- jäte	Metalli- jäte	Muovi- jäte	Tekstiili- jäte	Muu jäte
	tonnia								
Yhteensä	856 000	278 800	61 100	291 000	42 800	42 800	79 500	17 100	42 800
Uudenmaan	229 300	75 300	16 200	76 500	11 500	11 500	22 300	4 600	11 500
Turun ja Porin	117 500	38 300	8 400	40 000	5 900	5 900	10 900	2 300	5 900
Hämeen	123 500	40 300	8 800	41 800	6 200	6 200	11 600	2 500	6 200
Kymen	56 400	18 400	4 000	19 100	2 800	2 800	5 300	1 100	2 800
Mikkelin	33 100	10 700	2 400	11 500	1 700	1 700	2 900	700	1 700
Pohjois- Karjalan	28 300	9 100	2 100	9 900	1 400	1 400	2 500	600	1 400
Kuopion	41 900	13 500	3 000	14 500	2 100	2 100	3 700	800	2 100
Keski-Suomen	42 400	13 700	3 000	14 600	2 100	2 100	3 800	800	2 100
Vaasan	72 700	23 600	5 200	25 000	3 600	3 600	6 500	1 400	3 600
Oulun	74 300	24 100	5 300	25 400	3 700	3 700	6 800	1 500	3 700
Lapin	32 900	10 600	2 400	11 300	1 600	1 600	2 900	700	1 600
Ahvenanmaan maakunta	3 900	1 200	300	1 400	200	200	300	100	200

Aineisto, käsitteet, luokitukset

Kotitalouksien jätahuoltoselvityksen aineisto kerättiin vuoden 1994 kotitaloustiedustelun yhteydessä. Kotitaloustiedustelu on otostutkimus, joka on tehty ensimmäisen kerran vuonna 1966. Nykyisin aineisto kerätään vuosittain. Tutkimus jakautuu haastattelusuuteen ja niin sanottuun tilinpitoosaan, jonka yhteydessä kotitaloudet pitävät kahden viikon ajan kirjaa menoistaan (Kotitalouksien kulutusmenot 1994, SVT Tulot ja kulutus 1995:4, Tilastokeskus).

Kotitalouksien jätahuoltoa koskevat tiedot kerättiin tilikirjan lopussa olleella kyselyllä (liite 3). Tilikirjatiedot kulutuksesta saatiin 2 180 kotitaloudelta noin 3500:sta, jolloin yksikkökadoksi muodostui 37,1 %. Tässä julkaisussa esitettävät tiedot perustuvat jätekyselyaineistoon, johon vastasi 1 927 kotitaloutta eli yksikkökato oli 44,4 prosenttiyksikköä. Jätekyselyaineistolle laskettiin omat painokertoimet, joilla tiedot korotettiin vastaamaan Suomen 2,27 miljoonaa kotitaloutta.

Vastaukskadon vaikutusta on korjattu siten, että keskimääräistä useammin kadossa olevat pääkaupunkiseudun kotitaloudet, yhden hengen kotitaloudet, yli 65-vuotiaat, maatalousyrittäjät sekä eläkeläiset ovat saaneet suuremman painon kuin ne olisivat ilman korjausta saaneet (Djerf K. – Lindqvist M.: Kotitaloustiedustelu 1990; laatuselvitys. Tilastokeskus, Working Papers 3/1993, s.60).

Kuvioissa esitetty '*vastaamattomat*' -ryhmä viittaa kyselyn eräkatoon, jossa kotitalouden viitehenkilö on jättänyt vastaamatta vain ko. kysymykseen.

Kotitalouden sosioekonominen asema on määritelty viitehenkilön (yleensä suurituloisimman) tulojen mukaan. Tässä julkaisussa palkansaajat on jaettu kolmeen luokkaan: alemmat ja ylemmät toimihenkilöt sekä työntekijät. Yrittäjät on jaettu kahteen ryhmään: maatalous- ja muihin yrittäjiin. Lisäksi eläkeläiset, opiskelijat ja työttömät muodostavat omat luokkansa. Ryhmään 'muut' kuuluvat muut ammatissa toimimattomat.

Kuntamuototarkastelussa kunnat on luokiteltu kaupunkeihin ja muihin kuntiin.

Suuralueittain Suomi on jaettu neljään alueeseen: Pohjois-Suomi, Väli-Suomi, pääkaupunkiseutu ja muu Etelä-Suomi. Jaottelu poikkeaa virallisesta EU:n suuraluejaottelusta mm. pääkaupunkiseudun ja Itä-Suomen suhteen.

Lääneittäisessä tarkastelussa on käytetty nykyistä läänijakoa. Uudenmaan lääni on kuitenkin jaettu edelleen pääkaupunkiseutuun ja muuhun Uusimaahan.

Asunnon talotyyppin mukaan asunnot on jaettu kolmeen ryhmään: pientalot, rivitalot ja kerrostalot.

Taajamajaottelussa on käytetty ns. tilastollista kuntaryhmittelyä, jossa on kolme luokkaa: kaupunkimaiset, taajamamaiset ja maaseutumaiset kunnat. Kaupunkimaisten kuntien väestöstä 90 prosenttia asuu taajamassa ja suurim-

man taajaman väkiluku on vähintään 15 000. Taajamamaisten kuntien väestöstä 60–90 prosenttia asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on 4 000–15 000. Maaseutumaisiin kuntiin lasketaan kunnat, joiden väestöstä alle 60 prosenttia asuu taajamissa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 15 000 sekä sellaiset kunnat, joiden väestöstä vähintään 60–90 prosenttia asuu taajamassa ja suurimman taajaman väkiluku on alle 4 000. Suomen 455 kunnasta 67 oli kaupunkimaisia, 66 taajamamaisia ja 322 maaseutumaisia vuonna 1994.

Viitehenkilön ikäluokat ovat seuraavat: alle 25-vuotiaat sekä ikäryhmät 25–34, 35–44, 45–54, 55–64 ja yli 65-vuotiaat.

Kotitalouden rakenne jaottelee kotitaloudet yhden aikuisen, kahden aikuisen, kahden aikuisen ja lapsen, kahden aikuisen ja kahden lapsen ryhmiin sekä ryhmään muut.

Kyselylomake

Ympäröikää Teidän kotitaloudellenne sopivin vaihtoehto.

1. Onko kotitaloutenne jätteiden määrä viimeisten parin vuoden aikana

Lisääntynyt?	1
Vähentynyt?	2
Pysynyt ennallaan?	3
En osaa sanoa	4

2. Ovatko seuraavien jätteiden määrät taloudessanne muuttuneet viimeisten parin vuoden aikana?

	Lisään- tynyt	Pysynyt ennal- laan	Vähent- ynyt	En osaa sanoa	Jätettä ei ole syntynyt
1. Ruokajäte	1	2	3	4	5
2. Paperi	1	2	3	4	5
3. Pahvi	1	2	3	4	5
4. Lasijäte (ei palautuspullot)	1	2	3	4	5
5. Muovit	1	2	3	4	5
6. Vaatteet ja muut tekstiilit	1	2	3	4	5
7. Kodinkoneromu	1	2	3	4	5
8. Huonekalut	1	2	3	4	5
9. Paristot	1	2	3	4	5
10. Jäteöljyt	1	2	3	4	5
11. Romuakut	1	2	3	4	5
12. Maalit ja liuottimet, loisteputket	1	2	3	4	5
13. Vanhat lääkkeet	1	2	3	4	5
14. Piha- ja puutarhajäte	1	2	3	4	5

3. Onko asuntonne läheisyydessä jätteiden erilliskeräilyyn tarkoitettuja lajitteluastioita, kiertävän jäteauton seisahduspaikka, kirpputori, kierrätyskeskus tai muu vastaava keräys- tai vastaanottopiste?

Toimitatteko jätteet tavallisimmin erilliskeräilyyn?

	Ei ole	En tiedä	Kyllä		Jätettä ei synny	Kyllä	Ei
1. Ruokajäte	1	2	3	→	4	5	6
2. Paperi	1	2	3	→	4	5	6
3. Pahvi	1	2	3	→	4	5	6
4. Lasijäte (ei palautuspullot)	1	2	3	→	4	5	6
5. Muovit	1	2	3	→	4	5	6
6. Vaatteet ja muut tekstiilit	1	2	3	→	4	5	6
7. Kodinkoneromu	1	2	3	→	4	5	6
8. Huonekalut	1	2	3	→	4	5	6
9. Paristot	1	2	3	→	4	5	6
10. Jäteöljyt	1	2	3	→	4	5	6
11. Romuakut	1	2	3	→	4	5	6
12. Maalit ja liuottimet, loisteputket	1	2	3	→	4	5	6
13. Vanhat lääkkeet	1	2	3	→	4	5	6
14. Piha- ja puutarhajäte	1	2	3	→	4	5	6

4. Kuinka usein viette roskapussillisen kotitaloutenne sekalaista talousjätettä jäteastioihin?

Kahdesti päivässä	1
Kerran päivässä	2
Joka toinen päivä	3
Joka kolmas päivä	4
Harvemmin	5
Järjestettyä jätehuoltoa ei ole	6

5. Kompostoidaanko taloutenne jätteitä omassa tai taloyhtiön kompostissa? (ei vapaa-ajan asunnolla)

	Kyllä	Ei
1. Ruokajäte	1	2
2. Pihajäte	1	2

6. Poltetaanko kotitaloudessanne seuraavia jätteitä? (ei vapaa-ajan asunnolla)

	Usein	Joskus	Ei koskaan
1. Paperi ja pahvi.....	1	2	3
2. Maitotölkit tms. yhdistelmäateriaalit.....	1	2	3
3. Puulaatikoita tms. jätepuuta	1	2	3
4. Styroxia	1	2	3
5. Muuta muovia.....	1	2	3

7. Tyydyttääkö nykyinen jätehuolto talouttanne?

	Hyvin	Kohtalaisesti	Huonosti	En osaa sanoa
Ongelmajätteiden (paristot, maalit, akut, jäteöljyt jne.) osalta				
1. Asuinalueellanne.....	1	2	3	4
Muiden jätteiden osalta				
2. Asuinalueellanne.....	1	2	3	4
3. Loma-asunnolla, jos on.....	1	2	3	4
4. Veneilyssä, jos harrastatte.....	1	2	3	4

8. Kun hankitte kotitalouteenne tavaroita tai vaatteita, yritättekö löytää niitä käytettynä kirpputorilta, kierrätyskeskuksesta, käytetyn tavarahan myyntipaikasta tms.

Ei koskaan.....	1
Joskus.....	2
Usein.....	3
En osaa sanoa.....	4

9. Miten tuotteesta muodostuva runsas tai hankalasti hävitettävä pakkaus- ja muu jäte vaikuttaa kotitaloutenne ostopäätöksiin?

Kyseinen tuote jätetään ostamatta.....	1
Tuotteen ostamista vältetään.....	2
Ei vaikuta ostopäätökseen.....	3
En osaa sanoa.....	4

10. Valitaanko kotitalouteenne seuraavilla ympäristömerkeillä varustettuja tuotteita?

Leppäkerttu, Biodyn, Demeter, Joutsen, EY:n kukka, Sininen enkeli

	Elin- tarvikkeita	Pesu- ja puhdistus- aineita	Paperi- tuotteita	Kodin- koneita	Muita tuotteita
1. Aina ensisijaisesti	1	1	1	1	1
2. Tapauskohtaisesti harkiten	2	2	2	2	2
3. Merkintä yhdentekävä	3	3	3	3	3
4. En osaa sanoa	4	4	4	4	4

Kotitalouksien jätehuolto

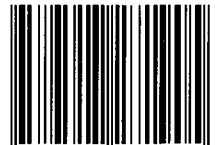
Tietoa kotitalouksien jätehuollosta, jätteiden lajittelusta ja ympäristökysymysten merkityksestä ostopäätöksissä sekä laskennallisista kotitalousjättemääristä Suomessa.

Myynti:
Tilastokeskus
Myyntipalvelu
PL 3B
00022 TILASTOKESKUS
Puh. (90) 1734 2011
Faksi (90) 1734 2474

Försäljning:
Statistikcentralen
Försäljningstjänsten
PB 3B
00022 STATISTIKCENTRALEN
Tfn (90) 1734 2011
Fax (90) 1734 2474

Orders:
Statistics Finland
Sales Services
P.O.Box 3B
00022 STATISTICS FINLAND
Tel. + 358-0-1734 2011
Fax + 358-0-1734 2474

ISSN 0784-8455
= Ympäristö
ISBN 951-727-190-5

9 789517 271905